

การปรับใช้เทคโนโลยีการผลิตพืชตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง

Application Technology on crops production based on self-sufficiency economy in lower southern area

ธวัชวินทร์ สระสุน*¹, นลินี จาริกภกร¹, อุดร เจริญแสง¹, ปัทมา พรหมสังคหะ¹, อาธิษะ ละใบจิ¹,
เสาวภาค รัตนสุภา¹, ไพเราะ เทพทอง¹, ช่อวัน พรหมสังคหะ¹, มานิตย์ แสงทอง¹, สมใจ จินชานา¹
และ อริยรัช เสนเกต¹

Tatawin Saruno^{1*}, Naline Jarikapagorn¹, Udon Jareanseang¹, Phattama Phomsangkaha¹,
Arecha Labigi¹ Soawapak Rattanasupa¹, Pirau Teptong¹, Chaon Phomsangkaha¹,
Manit Sangtong¹, Somjai Geenchoana¹ and Ariyatat Sengket¹

บทคัดย่อ: การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการในการผลิตพืช ผลการวิจัย
สรุปเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติในการปลูกพืชให้เพียงพอต่อการดำรงชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ 1) พัฒนาการ
ผลิตพืช 9 กลุ่มให้มีชนิดและปริมาณพืชเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ในระดับครัวเรือน ส่วนในระดับชุมชนมีการร่วมกันปลูก
พืชเพื่อสาธารณะประโยชน์ และจัดสร้างเรือนเพาะชำสำหรับการเพาะขยายพันธุ์พืช 2) พัฒนาศักยภาพการผลิตพืช โดย
ทดลองการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับผลงานวิจัยทางวิชาการสมัยใหม่ 3) การจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม โดย
การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม สร้างเอกลักษณ์ความเป็นต้นแบบ เผยแพร่ผลงานต้นแบบ จัดเวทีวิจัยสัญจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้
เชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก และสร้างวาทกรรมการขับเคลื่อน “4 เสาหลักสู่ความพอเพียง” ได้แก่ หัวใจพอเพียง 9 พืชผสม
ผสานพอเพียง ภูมิปัญญาวิถีตนพอเพียง และดำรงชีพพอเพียง 4) การพัฒนาตัวชี้วัดความพอเพียงในการผลิตพืช ประกอบด้วย
ปริมาณความเพียงพอของพืชใช้ประโยชน์ การลดต้นทุน เพิ่มรายได้ ความมั่นคงพืชอาหาร ความเป็นอยู่ ความยั่งยืนของ
ทรัพยากรธรรมชาติ ความสุขมวลรวม การใช้เหตุใช้ผล ตรวจสอบติดตาม ความรู้ คุณธรรม ภูมิคุ้มกันจากผลกระทบและทุน
ในการดำรงชีพ การประเมินผลกระทบจากการพัฒนาการผลิตพืช พบว่าทำให้เกษตรกรมีรายได้จากพืชเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.1 ราย
จ่ายทางการเกษตรลดลง ร้อยละ 56.0 คะแนน ระดับความพอเพียงในการดำรงชีพเพิ่มขึ้นจาก 3.51 เป็น 3.85

คำสำคัญ: การผลิตพืช, เศรษฐกิจพอเพียง, ภาคใต้ตอนล่าง

ABSTRACT: The research aims to develop crop-production technology based on the sufficiency economy. The guidelines
to increase crop production, in order to meet the demand of sufficient for livelihood system, could be recommended
as the following: 1) Developing production of 9 groups of crops to serve the demand of household sufficiently with growing
plant togetherness in community for public utilization, to building up a nursery plot at the community level. 2) Developing
local wise knowhow for plant production by integrating local knowledge with academic knowledge. 3) Social movement
stimulation relied on the concept of participated development, building identity, informing best practices, on-farm share
and exchange knowledge, linkage with outside networks, and launching to public relation keywords as “the 4-pillar to
sufficiency”, which are sufficient heart, 9-integrated sufficient plants, sufficient knowledge, and sufficient livelihood
system. 4) Developing sufficient of crop production indicators that include with sufficiency of crops for utilization,
cost reduction, increasing of income, security of food, development of livelihood, sustainability of natural resources,
gross happiness, using of rationality, monitoring and inspecting, knowledge and integrity, self-immunity, and assets of
living. The evaluations of crop production development found that farmer's plant incomes increased by 2.1%, on-farm
spending decreased by 56.0%, and the overall sufficiency score increased from 3.51 to 3.85.

Keywords: Crops production, Sufficiency Economy, Lower Southern Thailand.

¹ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 8 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

Office of agriculture research and development region 8

* Corresponding author: samrancom@yahoo.com

บทนำ

การดำรงชีพของเกษตรกรรายย่อยในภาคใต้มีแนวโน้มพึ่งพาตนเองได้น้อยลง ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2551) รายงานว่า พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยลดลงจากปี 2541 ซึ่งมีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 19.1 ไร่/ราย เป็น 16.8 ไร่/ราย ผู้ถือครองเนื้อที่ขนาดเล็กน้อยกว่า 6 ไร่ มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ 38.8 จำนวนสมาชิกครัวเรือนลดลงจาก 4.1 คน เป็น 3.6 คน จำนวนผู้มีรายได้จากการทำการเกษตรอย่างเดียวมีเพียงร้อยละ 23.7 มีหนี้สินเพื่อการเกษตรร้อยละ 33.3 โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 89,772 บาทต่อครัวเรือน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) จึงได้เสนอแนะมาตรการที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง เช่น ควรให้ความรู้เทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเพิ่มผลผลิต โดยเฉพาะการส่งเสริมให้นาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต รวมทั้งมีการปลูกฝังแนวความคิดการพึ่งตนเองการพึ่งพากันและกัน และมีกรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นต้น การวิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาวิธีการผลิตพืชให้เหมาะสมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะนำมาใช้เป็นคำแนะนำในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการผลิตพืชและทำให้เกิดการเพิ่มระดับความพอเพียงในการดำรงชีพของเกษตรกรอย่างยั่งยืน พร้อมกับสร้างต้นแบบครัวเรือนและชุมชนต้นแบบ

วิธีการศึกษา

วิธีการการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาแบบเกษตรกรมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การจัดทำตัวชี้วัดการผลิตพืชตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสังเคราะห์แนวความคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความยากจนและการพัฒนาที่ยั่งยืน จากนั้นคัดเลือกตัวแปรที่สำคัญเพื่อนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดและนำไปทดลองใช้วัดความพอเพียงในการผลิตพืช 2) การพัฒนาการผลิตพืชให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยการสำรวจชนิด ปริมาณ การปลูกพืชในครัวเรือน พร้อมทั้ง

วิเคราะห์ความพอเพียงต่อการใช้ประโยชน์จากพืชในด้านต่างๆ จากนั้นจัดกิจกรรมรณรงค์ใจให้มีการปลูกพืชเพิ่มขึ้นในชนิดที่ยังขาดแคลน 3) การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการวิเคราะห์ปัญหาการผลิตพืชเศรษฐกิจรวบรวมความรู้ที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาทั้งจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ จากนั้นทำแปลงทดลองเพื่อทดสอบวิธีการแก้ไขปัญหา เก็บข้อมูลและสรุปผลการทดลอง 4) การจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวยทางสังคมเพื่อสนับสนุนความสำเร็จในพัฒนาการผลิตพืช โดยเชื่อมโยงเครือข่าย จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาการเป็นเกษตรกรต้นแบบ และชุมชนต้นแบบ พร้อมกับสร้างวาทกรรมและอัตลักษณ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนา 5) การประเมินผลกระทบการพัฒนาการผลิตพืชที่มีต่อการเพิ่มระดับความพอเพียงในการดำรงชีพ โดยสำรวจความคิดเห็นเกษตรกรตามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามรายการตัวชี้วัดต่างๆ และให้คะแนนระดับการปฏิบัติตามตัวชี้วัดซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับจากน้อยที่สุดไปมากที่สุด (คะแนน 1-5) วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ยและวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Pearson correlation) ระหว่างตัวชี้วัด ตัวแปรอิสระ) กับคะแนนความพอเพียงในการดำรงชีพ(ตัวแปรตาม) และ 6) สถานที่ดำเนินการ จ.พัทลุง ระยะเวลาดำเนินงานปี 2551-2553 เป็นการพัฒนาระดับครัวเรือน โดยคัดเลือกตัวแทนระบบการปลูกพืช 11 ระบบรวม 11 คน ปี 2554-2555 เป็นการพัฒนาระดับชุมชน คัดเลือก 2 ชุมชน คือชุมชนที่ลุ่มข้าวและพืชผักเป็นหลัก ต.พญาขัน อ.เมือง และชุมชนที่ดอนยางพาราเป็นหลัก ต.คลองเฉลิม อ.กงหรา จ.พัทลุง ชุมชนละ 30 คน รวม 60 คน

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1. การจัดทำตัวชี้วัดการผลิตพืชตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการสังเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผสมผสานกับแนวความคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Institute of Development

Studies, 2008) ระบบสังคมเกษตร (สมัยศ, 2541) ความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, GNH) การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous knowledge) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสร้างอัตลักษณ์ (Identity) และวาทกรรม (วีรพงษ์, 2551) สรุปได้เป็นตัวชี้วัดตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) ด้านความพอประมาณในการผลิตพืช ได้แก่ ปริมาณการผลิตพืชที่เพียงพอต่อความต้องการใช้ ประโยชน์ การลดต้นทุน การเพิ่มรายได้ ความมั่นคงทางอาหาร พืชกับความเป็นอยู่ในครอบครัว เพื่อนบ้าน และสังคม พืชกับความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ และพืชกับความสุขมวลรวม 2) ด้านความมีเหตุมีผลในการผลิตพืช ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาความรู้ในการคิดค้นพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืช การใช้เหตุใช้ผล การตรวจสอบติดตาม ความรอบรู้ และคุณธรรมในการผลิตพืช 3) ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการผลิตพืช ได้แก่ ภูมิคุ้มกันจากผลกระทบที่จะเกิดความเสียหายอย่างทันทีทันใด (shock) ภูมิคุ้มกันจากภาวะแนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล (trend and seasonal) ภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้าง เช่น องค์กร และกระบวนการ เช่น นโยบาย กฎหมาย (Transforming structure and process) การสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนกายภาพ

2. การพัฒนาการผลิตพืชให้เพียงพอต่อการดำรงชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลวิจัยพบว่าวิธีการสร้างจิตสำนึกตามพระราชดำริ “ปลูกป่าในใจคน” โดยการจัดเวทีให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลายๆ ครั้ง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน รณรงค์ ประชุม ศึกษาดูงาน และสนับสนุนการจัดหาพันธุ์พืชที่ไม่มีในท้องถิ่น เป็นวิธีที่ทำให้เกษตรกรมีการปลูกพืชเพิ่มขึ้น กล่าวคือในระดับครัวเรือนพบว่ามีการเพิ่มขึ้นของชนิดพืช 1.3 เท่า คือเพิ่มขึ้นจาก 22.9 ชนิด/ครัวเรือน ในปี 2551 เป็น 52.7 ชนิด/ครัวเรือน ในปี 2555 โดยแบ่งพืชเป็น 9 กลุ่มพืช ดังนี้คือ พืชรายได้ เพิ่มขึ้นจาก 3.3 ชนิด เป็น 4.1 ชนิด พืชอาหาร เพิ่มขึ้นมาจาก 7.8 ชนิด เป็น 25.6 ชนิด พืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ เพิ่มขึ้นมาก

จาก 7.0 ชนิด เป็น 15 ชนิด พืชสมุนไพรกำจัดศัตรูพืช เพิ่มขึ้นน้อย คือ 1.6 เป็น 2 ชนิด พืชไม้ใช้สอย เพิ่มขึ้นน้อยจาก 1.5 ชนิด เป็น 2.8 ชนิด พืชอนุรักษ์ดินและน้ำ เพิ่มขึ้นน้อยจาก 0.5 ชนิด เป็น 1.1 ชนิด พืชอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น เพิ่มขึ้นน้อยจาก 0.1 ชนิด เป็น 1.9 ชนิด พืชอาหารสัตว์ เพิ่มขึ้นน้อยจาก 0.5 ชนิด เป็น 1.1 ชนิด พืชพลังงาน มีการปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่มขึ้น 1 ราย ส่วนการพัฒนาพืชในระดับชุมชน พบว่าความสำเร็จในการพัฒนาคือต้องจัดกิจกรรมให้มีการร่วมกันปลูกพืชเพื่อสาธารณะประโยชน์ทั้งส่วนที่เป็นพืชอาหาร และพืชกลุ่มอื่นๆ มีการจัดสร้างเรือนเพาะชำชุมชน สำหรับการเพาะขยายพันธุ์พืชแจกจ่าย และพัฒนาพืชบางชนิดให้เป็นพืชเอกลักษณ์ชุมชน เช่น พัฒนาการผลิตต้นตำหนักในเชิงพาณิชย์ของชุมชน บ้านคู อ.งหวา จ.พัทลุง เป็นต้น

3. การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืชที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าวิธีการที่จะทำให้ได้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และทำให้เกษตรกรมีทักษะการเป็นนักวิจัย ภายใต้คำขวัญ “1 คน 1 ภูมิปัญญานำพาชีวิตพอเพียง” จะต้องดำเนินการพัฒนาภูมิปัญญาตามขั้นตอนดังนี้ 1) ร่วมวิเคราะห์ปัญหาการผลิตพืช 2) ร่วมศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลที่จะนำมาแก้ไขปัญหาย่างกว้างขวาง โดยรวบรวมภูมิปัญญาที่เป็นลักษณะด้านแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศของชุมชน (Best practices) ผลงานวิจัย หนังสือระบบออนไลน์ ตลอดจนปรึกษาผู้รู้ และ ศึกษาดูงาน 3) ร่วมสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ แล้วสรุปคัดเลือกออกมาเป็นวิธีการปฏิบัติอย่างน้อย 1-2 วิธี 4) นำวิธีการที่ได้มาทดลองทำเปรียบเทียบกับวิธีปฏิบัติเดิม โดยทดลองตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง ติดตามเก็บบันทึกข้อมูลผลการทดลองอย่างละเอียดทุกด้าน สรุปผลและทดลองซ้ำประมาณ 3 รุ่น จนกว่าได้ผลที่ยืนยันว่าวิธีไหนดีกว่าชัดเจน 5) ร่วมสรุปเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับตนเอง 6) ถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นๆ เพื่อสืบทอดและพัฒนาต่อยอด ผลการพัฒนาตามขั้นตอนดังกล่าวทำให้ได้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหลายอย่าง เช่น เทคโนโลยีผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มผลผลิตและลดการใช้สาร

เคมีในการผลิตพริก การลดสารเคมีในการผลิตดาวเรือง การผลิตมังคุดคุณภาพนอกฤดู การเพิ่มคุณภาพสละ การป้องกันกำจัดแมลงวันทองเจาะผลมะระ การ

เพิ่มผลผลิตยางพารา และการปลูกพืชต่างระดับ เป็นต้น (Table 1)

Table 1 Appropriate technologies for plant production by integrating local knowledge with academic knowledge

Plant	Objective	Appropriate technologies
Chili	- yield increasing - pesticides reducing	- fertilizer management: 15-15-15 , 46-0-0 , 13-13-21, Ca,B - wilt : lime , <i>Bacillus subtilis</i> , thrips : petroleum oil
Marigold	- pesticides reducing	- caterpillars : molasses trap , Tuba Root extract - thrips : petroleum oil - wilt : <i>Bacillus subtilis</i> , water management
Mangosteen	- quality and out of season	- fertilizer management , water management , pruning
Salak	- quality increasing	- fertilizer management, water management, gypsum
Bitter gourd	- fruit fly management	- sticky traps
Para rubber	- yield increasing	- chemical fertilizer and , organic fertilizer
Multistory cropping	- food and income increasing	- 4 levels multistory cropping

4. จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวก้าวทางสังคมเพื่อสนับสนุนความสำเร็จในการพัฒนาการผลิตพืชตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ระหว่างการพัฒนาการปลูกพืชผสมผสานและการจัดทำแปลงทดลองเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตพืช จะต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้การผลิตพืช เช่น ตั้งกลุ่มและคณะกรรมการพัฒนาการปลูกพืช 9 พืชผสมผสานในชุมชน พัฒนาเกษตรกรและชุมชนให้เป็นต้นแบบ สร้างอัตลักษณ์ความเป็นต้นแบบการปลูกพืชตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้สัญลักษณ์ เช่น ป้ายเครื่องหมาย ทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานด้วยสื่อต่างๆ จัด “เวทีวิจัยสัญจร” คือการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในแปลงเกษตรกรหมุนเวียนกันไปในแต่ละรายเดือนละ 1 ครั้ง จัดเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอก และการวิจัยได้สร้างวาทกรรมการพัฒนาการผลิตพืชตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เข้าถึงต่อความเข้าใจ และนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวต่างๆ คือวาทกรรม “4 เสาหลักสู่ความพอเพียง” ได้แก่ เสาหลักที่ 1 “หัวใจพอ

เพียง” คือ พัฒนาการเป็นครัวเรือนหรือชุมชนต้นแบบหลักในการพัฒนา คือพัฒนาไร่นาให้เป็นแปลงตัวอย่าง พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและการเป็นวิทยากร พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถในการปลูกพืช พัฒนาพฤติกรรมตามคำสอนของในหลวง จัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบรม ศึกษา ดูงาน เชื่อมโยงกับผู้อื่น เป็นต้น เสาหลักที่ 2 “9 พืชผสมผสานและเกษตรผสมผสานพอเพียง” คือการพัฒนาการผลิตพืชให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ โดยจำแนกพืชเป็น 9 กลุ่ม คือ พืชอาหาร พืชรายได้ พืชสมุนไพรสุขภาพ พืชสมุนไพรศัตรูพืช พืชอนุรักษ์ดินและน้ำ พืชอาหารสัตว์ พืชใช้สอย พืชอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่นพื้นเมือง และพืชพลังงาน เสาหลักที่ 3 “ภูมิปัญญาวิถีชีวิตพอเพียง” คือพัฒนาเกษตรกรให้เป็นนักวิจัย สามารถทดลอง ค้นคว้าหาความรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง ตามคำขวัญ “1 คน 1 ภูมิปัญญา นำพาชีวิตพอเพียง เสาหลักที่ 4 “ดำรงชีพพอเพียง” คือพัฒนาการดำรงชีพตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน มีความรอบรู้ และมีหลักคุณธรรม

5. การประเมินผลกระทบการพัฒนาการผลิตพืชที่มีต่อความพอเพียงในการดำรงชีพ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาตามวิธีการที่กล่าวมาข้างต้น ได้ทำให้เกษตรกรมีระดับความพอเพียงในการดำรงชีพเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย จากพืช 95,311 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 67.9 ของรายได้ทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากก่อนพัฒนาร้อยละ 2.1 รายจ่ายเพื่อลงทุนการเกษตร 16,730 บาท ลดลงจากก่อนพัฒนา ร้อยละ 56.0 ค่าใช้จ่ายค่าอาหารที่เป็นพืชผักผลไม้ลดลงร้อยละ 50.1 รายจ่ายเพื่อดำรงชีพอื่นๆ ลดลงร้อยละ 22.4 การพัฒนาทำให้คะแนนความพอเพียงในการดำรงชีพของเกษตรกรต้นแบบเพิ่มขึ้นจาก 3.51 เป็น 3.85 ด้านการวิเคราะห์สหสัมพันธ์พบว่าปัจจัยที่

มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความพอเพียง ได้แก่ ทุนมนุษย์ ($r=0.796^{**}$) คุณธรรมความเพียร ($r=0.714^*$) และความสุขมวลรวม ($r=0.676^*$) หมายความว่า หากมีการพัฒนาตัวแปรเหล่านี้ให้มีคะแนนมากขึ้นก็จะส่งผลให้ระดับความพอเพียงในการดำรงชีพเพิ่มมากขึ้นตาม ส่วนในระดับของชุมชนพบว่า ระดับความพอเพียงในการดำรงชีพของชุมชนพื้นที่ลุ่มข้าวและพืชผักเป็นหลักมีคะแนนเพิ่มขึ้นจาก 2.98 เป็น 3.48 ซึ่งต่ำกว่าชุมชนพื้นที่ดอนยางพาราเป็นหลักที่มีคะแนนเพิ่มขึ้นจาก 2.92 เป็น 4.22 ทั้งนี้เกิดจากลักษณะภูมิสังคมของเขตพื้นที่ดอนเป็นไทยมุสลิมมีระบบพืชที่ค่อนข้างหลากหลายยั่งยืนมากกว่าในเขตไทยพุทธในพื้นที่ลุ่มที่มีปัญหาน้ำท่วมขัง (Table 2)

Table 2 Level of self-sufficiency livelihood of Phatthalung farmers

Indicators	Household			Community			
	Before	After	Neighbor	Lowland		Upland	
	(2007) (n=11)	(2008-2010) (n=11)	(2010) (n=55)	(n=30)		(n=30)	
				2011	2012	2011	2012
1. Total moderate practice score	3.43	3.69	2.92	3.02	3.47	3.28	4.68
1.1 Plants and wellbeing	4.15	4.63	3.52	3.02	3.47	3.28	4.68
1.2 Plants and food security	2.92	3.21	2.42	-	-	-	-
1.3 Sustainable of natural resources	2.57	2.78	2.2	-	-	-	-
1.4 Plant and happiness	4.07	4.15	3.53	-	-	-	-
2.Total rationality score	-	-	-	3.85	4.50	3.55	4.65
2.1 Reasoning	3.3	3.84	2.6	3.90	4.68	3.30	5.00
2.2 Monitoring	-	-	-	3.75	4.60	3.28	4.60
2.3 Knowledge	4.07	4.1	2.64	3.73	4.20	3.15	4.05
2.4 Moral conduct	4.05	4.15	3.15	4.05	4.50	4.48	4.95
3. Total self-immunity score	3.32	3.82	2.48	2.30	2.77	2.15	3.27
3.1 vulnerability context : Shock	3.32	3.81	2.34	2.60	2.58	2.28	3.47
3.2 vulnerability context : Trend and seasonal	2.84	3.62	3.04	2.40	3.20	2.25	3.55
3.3 Transforming structure and process	3.8	4.01	2.07	1.88	2.50	1.92	2.80
4. Total capital score	3.24	3.88	2.27	2.75	3.20	2.68	4.17
4.1 Human capital	3.48	3.98	2.56	2.88	3.02	2.82	4.67
4.2 Knowledge and skill	-	-	-	2.37	3.13	2.20	2.95
4.3 Social capital	3.56	4.31	2.04	3.40	3.48	3.37	4.95
4.4 Financial capital	2.8	3.31	2.4	3.12	3.08	3.07	4.33
4.5 Natural Capital	3.45	4.05	2.08	2.47	2.92	2.43	3.93
4.6 Physical capital	2.91	3.72	2.25	2.23	3.53	2.20	4.13
5. Total score of sufficiency economy	3.51	3.85	2.59	2.98	3.48	2.92	4.22

สรุป

การพัฒนาการผลิตพืชตามแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง ผลการวิจัยสรุปเป็นหลักแนวคิดหรือแนวปฏิบัติได้ดังนี้ คือ 1) เพิ่มการผลิตพืช 9 กลุ่ม ได้แก่ คือ พืชอาหาร พืชรายได้ พืชสมุนไพรสุขภาพ พืชสมุนไพรศัตรูพืช พืชอนุรักษ์ดินและน้ำ พืชอาหารสัตว์ พืชใช้สอย พืชอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่นพื้นเมือง และพืชพลังงาน ให้มีชนิดและปริมาณพืชเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ในครัวเรือน ส่วนการพัฒนาพืชในระดับชุมชน ควรมีการร่วมกันปลูกพืชเพื่อสาธารณะประโยชน์ และจัดสร้างเรือนเพาะชำสำหรับการเพาะขยายพันธุ์พืช 2) พัฒนาภูมิปัญญาการผลิตพืช โดยการฝึกฝนทักษะการวิจัยแก่เกษตรกร คือ วิเคราะห์ปัญหาการผลิตพืช ศึกษาค้นคว้ารวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่จะนำมาแก้ปัญหา สังเคราะห์ความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นวิธีการปฏิบัติ 1-2 วิธี และนำมาทดลองทำเปรียบเทียบกับวิธีปฏิบัติเดิม ติดตามบันทึกข้อมูลการทดลอง สรุปผล และทดลองซ้ำประมาณ 3 รุ่น สรุปเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับตนเองและถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นๆ เพื่อสืบทอดและพัฒนาต่อยอด 3) จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวกทางสังคมเพื่อสนับสนุนความสำเร็จในการพัฒนาการผลิตพืช โดยใช้การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม สร้างเอกลักษณ์ความเป็นเกษตรกรและชุมชนต้นแบบ จัด “เวทีวิจัยสัญจร” เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงาน และเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน พร้อมกับขับเคลื่อนวาทกรรม “4 เสาหลักสู่ความพอเพียง” ได้แก่ หัวใจพอเพียง 9 พืชผสมผสานพอเพียง ภูมิปัญญาวิถีตนพอเพียง และดำรงชีพพอเพียง 4) สร้างตัวชี้วัดความพอเพียงในการผลิตพืช ประกอบด้วย ปริมาณความเพียงพอของพืชใช้ประโยชน์ การลดต้นทุน การเพิ่มรายได้ ความมั่นคงทางอาหาร ความเป็นอยู่ ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพมวลรวม การใช้เหตุใช้ผล การตรวจสอบติดตาม ความรู้ ภูมิปัญญา คุณธรรม ภูมิคุ้มกันจากผลกระทบจาก

ภายในและภายนอก และต้นทุนในการดำรงชีพ การประเมินผลการพัฒนาการผลิตพืชตามตัวชี้วัดดังกล่าว พบว่าทำให้เกษตรกรมีรายได้จากพืชเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.1 รายจ่ายเพื่อลงทุนทางการเกษตรลดลง ร้อยละ 56.0 มีคะแนนระดับความพอเพียงในการดำรงชีพของครัวเรือนต้นแบบเพิ่มขึ้นจาก 3.51 เป็น 3.85 คะแนนการดำรงชีพของชุมชนพื้นที่กลุ่มเพิ่มขึ้นจาก 2.98 เป็น 3.48 ซึ่งต่ำกว่าชุมชนพื้นที่ตอนที่เพิ่มขึ้นจาก 2.92 เป็น 4.22 ประโยชน์อื่นๆ ของงานวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการวิจัยและพัฒนาเชิงพื้นที่ สามารถปรับใช้กับชุมชนเกษตรได้ทั่วประเทศ และเป็นงานวิจัยที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีในการนำพระราชดำริมาปรับใช้ขยายผลให้เป็นประโยชน์กับประชาชน

ข้อเสนอแนะ เงื่อนไขความสำเร็จของการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ จำเป็นต้องอาศัยการทำงานแบบมีส่วนร่วม และดำเนินการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งทางด้านการผลิตพืช การเกษตรอื่นๆ และการดำรงชีพ

คำขอขอบคุณ

งานวิจัยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการปลูกพืช ได้รับคำปรึกษาเป็นพิเศษจากนายไพโรจน์ สุวรรณจินดา อดีตรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร นายสมเจต ประทุมมินท์ อดีตหัวหน้าผู้เชี่ยวชาญ และนางนลินี จาริกภากร ผู้เชี่ยวชาญ สพ.8 นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารกรมวิชาการเกษตร และผู้มีส่วนร่วมต่างๆ ทั้งผู้บริหาร ผู้นำเกษตรกร และชุมชนที่ร่วมทำงานวิจัยในจังหวัดพัทลุง

เอกสารอ้างอิง

- โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา และเยาวชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. 2551. เศรษฐกิจพอเพียง. แหล่งข้อมูล: <http://www.sufficiencyeconomy.org>.
 นงนัท คูวัชรกุล เทียงกมล. 2551. การวิจัยเชิงบูรณาการแบบองค์รวม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. 2540. ปฏิบัติการเหนือตำรา: การวิจัยทางสังคม. สำนักพิมพ์เสมอธรรม, กรุงเทพฯ.
- วีรพงษ์ วรวัตร. 2551. วาทกรรมกับการวิเคราะห์วาทกรรม. แหล่งข้อมูล: <http://worrawat.exteen.com>.
- สมยศ พุ่มหว่า. 2541. การวิเคราะห์ระบบสังคมเกษตร. คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. 2549. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงาน. 2551. ภาวะความยากจน ปี 2550. แหล่งข้อมูล: <http://www.nesdb.go.th>.
- Institute of Development Studies. 2008. Livelihoods Sustainable livelihoods guidance sheets. Available: <http://www.eldis.org/go/livelihoods>. Accessed Feb. 2014.